

Sohasem szabad azonban a laikusnak a házipatikával visszaélnie, azaz az orvost játszani. Necsak arra gondoljon a laikus az első segítségnyújtásnál, hogy segítsen, de arra is, hogy ne ártson.

TIZENHAT NAP AZ OCEÁNON.

Az idei nemzetközi orvosi congresszus, melyet a Lissabonban tartottak, érdekesnek ígérkezett, mert oly távoli országba lehetett utazni, ahová különben ritkán jutnak el a turisták. Talán ezért is sokkal többen iratkoztak be tagokul mint más congresszusokra.

AZ OCEÁNA.

Mi magyarok is számosan keltünk útra, de miután azt a szálló ígét, hogy «több út vezet Rómába», minden helyre lehet alkalmazni, mi magyarok is különböző utakon indulunk el, hogy majd Lisszabonban találkozzunk ismét. Mi az urammal az odavezető szárazföldi ferasztó utakat már ismerve, Hamburgba mentünk, hogy a *Hamburg–Amerika Linie* társaság a német orvosok számára külön e célra indított hajóján, az *Oceánán* tegyük meg az utat.

Az *Oceána* tisztán kirándulók számára lévén berendezve, minden képzelhető kényelmet s kifogástalan ellátást nyújtott

nekünk, úgy hogy azon huszonhárom nap alatt, mit e hajón, — mely Lisszabonban szállodául is szolgált nekünk — töltöttünk, soha a legkisebb ok sem volt panaszra.

Az ismerkedés a hajón igen hamar ment; már az első ebédnél tányérunkon találtuk az összes utasok jegyzékét, melyből férjem rögtön statisztikát csinált, hogy t. i. 222-ten vagyunk és pedig 156 férfi és 66 nő. A férfiak közt annyi volt a Professor és Geheimrat, hogy a hajótisztek és a pincérek az urakat nem is szólították másnak.

Az uramnak a társaság igen kellemes volt, mert ő ez urak közül igen sokat ismert, nekem kevésbbé, mert a német hölgyek jege csak lassan olvadt, de azért időfolytán néhányval nagyon megbarátkoztam.

Magyarok csak ketten voltunk a névjegyzékben. Annál nagyobb volt meglepetésünk, midőn másnap valaki azt mondja, hogy egy honfitársunk keres bennünket s csakugyan volt egy harmadik magyar is a hajón, az egyik hajóstiszt személyében, kinek természetesen nagyon megörültünk, annál inkább, mert céhbelinek tartottuk, amennyiben orvos fia és orvos testvére. Tőle sok érdekes dolgot hallottunk a hajósok életéről és velünk töltötte idejét, ha nem volt szolgálatban; de a hajóstiszteknek bizony nem sok szabad idejük van. Az ő valóban terhes szolgálatok azonban a mi biztonságunk érdekében van s azért nem igen szeretnők, ha ők úgy az oceán közepén sztrájkolni kezdenének.

Hamburgban kevés időt töltöttünk. Meglátogattuk a tropikus betegségek kórházát s a patkányirtó készülékkel felszerelt hajót, mellyel a pestises vidékről érkező hajók patkányaikat fojtogatják, hogy a pestist ne terjesszék; alig maradt időnk a kikötő behajózására. Ez oly óriási s oly kábitó, hogy le sem tudnám írni s azért nem is fogok hozzá. Maga a város Európa legszebb városai közt sorolható fel.

Ápril 7-ikén reggel indultunk a nagy útra. Az elindulás nem közönséges dolog. Bent a kikötőben csak egy kisebb gőzösre szálltunk, mely néhány órányira vitt ki a kikötőből, de még az Elbában, hol az Oceana állott. Az utasok behajózása nem menne nehezen, de a sok úti podgyász be- és kirakása, azok tulajdonosainak a podgyász körüli forgolódása, keresése, kiabálása valóban idegessé teszi az embert s csak akkor nyugszik meg, mikor a hajó már elindult. Így siklot-

tunk aztán remek szép verőfényes tavaszi napon bámulva az Elba jobbparti dombjain fekvő számtalan parkon, villán és városkán, míg végre egy-két óra múlva a dombok ellapulnak, akár a Tisza partján képzelhettük magunkat, ha tudniillik ki volna áradva.

Déltájban feltűnik a hófehér Oceana s minden szem reá irányult. Nemsokára horgonyt vetettünk tőszomszédságában. Zenekara rázendített a német himnuszra s ennek

A HAMBURCI KIKÖTŐ.

hangjai mellett tolongott a hajóhídon a sok utas és kezdődött a beszállási zürzavar.

Dacára annak, hogy mindenkinek előre biztosítva volt a kabinja, melynek a számát tudta, a sok tudós úgy rohant a hajóra, mintha azt kellene minden áron elfoglalnia s mikor azt már megtalálta, akkor ismétlődött a tolongás az asztal helyéért az ebédlőben, melyet a főpincér — aki a hajón igen hatalmas úr — nagy fontoskodással és számítgatással az asztalok lerajzolt tervein mindenkinek kijelölt. Nekünk ismerős társaságunk nem lévén, egyre ment, akárhová jutunk

s azért nem tolongtunk. Ezzel is rendbe jöven, mindenki a fedélzetre sietett, hogy lássa hol végződik az Elba s hol kezdődik a tenger, amit nem is oly könnyű eldönteni, mert az északi tenger vize nem oly szép kék, mint a mi Adriánké.

Alighogy kiértünk a sík tengerre, nemsokára eltűnt a szárazföld szemeink elől s másnap reggelig nem is láttunk semmit, de a ritkán csendes északi tenger s különösen a calais-i szoros igen jól viselte magát. A nagy tengeri út kezdete tehát nagyon biztató volt.

Másnap 8-án reggel nehéz, sűrű ködre ébredtünk, mely még kabinunkba is behatolt; ez értésünkre adta, hogy közeledünk Anglia partjaihoz. Egészen más szférába, illetve légáramlatba jutottunk. S ha az ember megfigyeli a természeti jelenségek befolyását magán, megérti az angolok hideg, nyugodt karakterét, kiket ködös hazájok tett ilyenekké.

Oh, mennyit köszönhetnek ők ennek a ködnek, mely higgadt számítókká, nyugodt mély gondolkodókká neveli őket s bárha a kontinensnek napsütötte szenvedélyesebb népei kissé ridegeknek találják őket, de nagyságok, mérhetetlen gazdagságuk és sok mindenben kiválóságuk imponál nekünk.

Dowernél kikötöttünk. Amint a hajó e nagy kikötő felé közeledik, kezd kibontakozni Kréta hegysége és az azon épült erődök.

Vasárnap lévén, a városban semmi zaj, csak a tengeren búgnak a láthatatlan hajók kürtjei, ami nagy vigyázatra inti a hajósnépet. A kilométernyi hosszú mólón, melyen vendéglőn kívül még Cook utazási iroda is van, nem kaptunk kocsit, melyen a várost bejárhattuk volna addig, míg hajónk két órát ott vesztegelt. Így csak a mólón sétáltunk, sokan csak azért, hogy Angliából küldhessenek képes levelezőlapot és elmondhassák, hogy Angolországban is voltak.

Hajónk jeladására hamarosan búcsút vettünk Albiontól. Zenekarunk rázendített az angol himnuszra s általános «Hip-hip hurra!» kiáltás közt elindult hajónk s mi «köd előttünk, köd utánunk», egy-kettőre messze szálltunk, jobban mondva siklottunk az ez alkalommal jóindulatú habok hátán.

Ez a jóindulat megvolt bennök egész a biskajai öbölíig. Dacára annak, hogy menet ezen hírhedt öböltől nagyon távol, kint az Oceánon egyenesen Madeira felé tartottunk, mégis

megérezttük a hullámok nagyobb kavarodását. Itt sokan nem jelentek meg az ebédnél.

Az öböl okozta kellemetlen érzésektől egyszerre menekültünk s mintegy varázsütésre szabadultunk az egymásba rohanó habok okozta ringástól, amint már a spanyol partokkal párhuzamos irányba jutottunk.

A szürke felhők is, melyek idáig az eget borították, foszlányokká szakadtak s előtört a legszebb azurkék szín, mely gyors terjedéssel elfoglalta az egész boltozatot.

DOWER.

Bámulva kísértem tekintetemmel s kerestem határát, mely a tengerbe szokott veszni, de nem találtam, mert a tenger ugyanolyan ragyogó kék színben díszlett. Oly kimondhatatlan kellemes meleg érzés fogta el szíveinket, mindenki vidám és kedves lett s önkéntelenül kérdezte, hogy mi okozza ezt? Hogy mi okozta? az, hogy benne voltunk a Golf-áramban. Az ég is mosolygott, a tenger is csendes lett és semmi sem akadályozta a mulatozni vágyókat, hogy még a fedélzeten rendezett, jelmezes bálon is éjfél utánig ne táncoljanak. Az ebédnél üres hely nem maradt s mindenkinek arca sugárzott az örömtől.

A hajón különböző játékokkal telt az idő. Volt a hajón tornaterem is, különféle Zander-gépekkel felszerelve, hol a

sok tudós reggelenként lovagolt a gépen, s rázatta magát mindenféle módon. Minthogy a szűk tornateremben nem fértek, többen a fedélzetre jöttek ki erőgyakorlataik elvégzésére s a tudósokat sok tudósné is utánozta.

Nem utolsó időtöltés volt a fotografálás, de a hajó egyes részein és a nagy vízen kívül nem lévén egyéb, amit fényképezni lehetett volna, hát egymást vették le az utasok s ez szakadatlanul folyt, mert alig volt utas távcső és fotografáló készülék nélkül.

De volt egy kitűnő hivatásos fényképészünk is, ki igen szép albumot készített az általunk bejárt tájakról és látott tárgyakról.

A bon tonhoz tartozott az is, hogy minden asztal társasága együtt lefényképeztesse magát. A tengeren nem volt mit lekapni, mert napok multak, hogy nem láttunk hajót s egy-egynek feltűnése a határon eseményszámba ment. Még ott is, hol a gibraltári szoroson át a keleti forgalom a nyugatival érintkezik, aránylag igen kevés gőzöst láttunk, minek oka az is lehetett, hogy mélyen bent jártunk az Océánban, távol Gibraltártól. Valamint a francia, úgy a spanyol és portugál partokból sem láttunk semmit egész utunkon, de még az afrikaiakból sem.

A látványosságok hiánya mellett az is élvezett volt a sétatfedélzeten a sok chaise-longue-on bundába s plaidbe jól beburkolózva délelőtt és délután pihenőt tartani, melynél sokan behunyva szemeiket s néha horkolva is elárulták, hogy ők most otthon Németországban a szárazon járnak. A sétatfedélzet mindig olyan volt, mint a mostani tüdőbeteg-szanatoriumok külső fekvőhelyei, azzal a különbséggel, hogy azok, kik nem aludtak, még dohányoztak is. A fedélzeti sétákhoz s fekvéshez mindig kellett téli ruha, dacára annak, hogy Afrikával egy irányban s a Golf-áramban eveztünk.

Mielőtt kikötünk, meg kell még emlékeznem egy időtöltésről a hajón, mely ily hosszabb tengeri utaknál a fontos dolgok közé tartozik. Időtöltésnek azért mondom, mert igazán sok időt vesz igénybe s ez az étkezés. Hihetetlen, hogy mennyit esznek és isznak az utasok részben az időeltöltésére.

Reggel 7 óra tájban, zenekarunk egyik kürtöse bejárván a hajó egyes részeit, olyan havasi kürt-forma igen kedves

ébredtövel költött fel bennünket. Nyolc órakor jött a másik, ez már olyan katonás parancsféle jelt adott, hogy kezdődik az első reggeli, mely nyolctól tízig tartott. Ennél a rendes reggeli italokon kívül lehetett sok mindenféle hideg ételt kapni, sőt sült pecsenyét is rendelni.

Ez mind bennfoglaltatott az utijegy árában. No de a legtöbb utas ki is használta ezt derekasan s hogy a pincérek mennyire természetesnek tartják ezt, mutatja a következő eset:

A hajó belsejében, a kabinokban dohányozni szigorúan tilos a tűzveszély miatt. Az uram, ki nagy dohányos, amint felöltözött, rögtön sietett reggelizni, hogy rágyujthasson; de az ő reggelije csak egy csésze kávéból áll. Egy alkalommal, mikor reggelizni mentem, nem találkozáva vele a fedélzeten, az étteremben azt kérdeztem a pincértől, hogy reggelizett-e már az uram? mire ő azt felelte: «Nem, csak kávézott».

Hogy a dohányzás ellenőrzésére mily gondot fordítanak, ami igazán nagyon szükséges is, mert akad az utasok közt sok könnyelmű, azt láttuk egy alkalommal, midőn a kabinok közti nagyon hosszú szűk folyosón végigmenve, a hajó egy alkalmazottjával találkoztunk, aki mint a vizsla, minden kabin ajtajánál szaglászott, nem érez-e ott dohányfüstöt.

Alighogy befejeződött az első reggeli, tizenegy órakor már ismét táltak a sétatélen bouillont és vajas és húsos kenyérszeleteket, amikhez úgy tolongtak ismét az utasok, mintha aznap még semmit sem ettek volna.

Délben egy órakor jött a másik reggeli, a mi fogalmaink szerint tökéletes ebéd levessel és négy-öt fogással s ezenkívül ennél a reggelinél is lehetett még sok mindenféle hideg ételt külön hozatni.

Délután négykor a sétatélen szolgáltak kávé, teát, édes süteményekkel, miket ismét rohammal vettek be. Este hétkor fényes estebéd zeneszó mellett. Ennél sokszor New-Yorkban készült úgynevezett Columbia fagyaltot s pompás ausztráliai almákat kaptunk. Ananász szeletek itt oly gyakoriak voltak, mint nálunk a burgonya s tízkor újból theát szerviroztak annak, akinek kellett.

Az egyes hivatalos étkezési órák közt pedig nagyban folyt a sörözés, leginkább a dohányzóban, de másutt is.

Jellemző volt az utasok nemzetiségére, hogy a hajó

Hamburgból hetvenezer liter sört hozott magával. Arról hallgat a krónika, hogy vitt-e ebből vissza valamit.

A kiszolgálat az asztaloknál valóban mintaszerű volt. A mi tizennégyterítékű asztalunknál — s ilyen volt a legtöbb asztal — állandóan négy pincér szolgált ki s az első napon előlegezett borralaló után ritka figyelemmel.

A következő történetért a szerkesztő úr felelős, aki engem felszólított, hogy irjak útiélményeimből egy kis csevegést, vagy ha úgy tetszik, fecsegést. Hát irok valamit arról is, hogy miképpen gondoskodnak a pincérek a borralalóról. Három évvel ezelőtt két hónapot töltöttünk Párisban egy nagy hotelben. Pensióban éltünk, minthogy tudtuk, hogy hosszabb ideig kell ott maradnunk. Az uram s osztrák kollégája, kivel egy kis asztalnál ültünk, egy darab ideig nem adtak borralalót, ami, ha pensiót vesz valaki, nem is igen szokásos. A pincér nem tudhatván azt, hogy mi meddig maradunk, egy este leves előtt meghívót tett az urak tányérjára egy februárban tartandó jótékonycélú pincérbála. Ára 10 frank volt. Történt volt pedig ez október elején. Megértettük s ezen túl nagy figyelemben részesültünk. Irtam pedig ezt más utasok tanulságára.

De térjünk vissza az Oceánára. Az eddig a tengeren töltött öt nap oly vígan telt el, hogy észre sem vettük, hogy a szent hétben vagyunk.

Ápril 12-ikén, zöld csütörtökön, arra ébredtünk, hogy szárazföldre közeledünk, előttünk volt Madeira hegyes szigete, egyik öblében hegyoldalban épült fővárosával, Funchallal (olv. Funcsal). Megérkezésünkkor a portugál himnusz hangjai értésünkre adták, hogy Portugál földön vagyunk.

Madeira s különösen Funchal az ő fényes és kényelmes hoteljeivel s páratlan enyhe klimájával a tüdőbetegek eldoradoja, de azoké is, kiknek semmi bajuk sincs, de az észak-európai zord tél helyett virágok közt és pálmák alatt akarják tölteni idejüket. Nincs is ezeknek rossz izlésük, mert Funchal valóban ritka szép és kedves hely. Magáról a 40,000 lakosú városról ez kevésbé áll, mint közvetlen környékéről, hol az idegenek, természetesen leginkább angolok tartózkodnak.

Reggeli után kikötöttünk azzal, hogy itt két napot töltünk. Az első napra program szerint kirándulás volt kitűzve, a másik napot tetszés szerint lehetett eltölteni.

A kikötő nagy és igen magas molója előtt tágasabb tér van újabbkori, többnyire hivatalos épületekkel és a kormányzó várszerű lakásával. E téren vannak a kávéházak, bazárok, egy ritka szép pálmákkal és feltűnő, nálunk ismeretlen virágokkal ékeskedő nyilvános kert, színház, vendéglők és pálinkás boltok, szóval mindenféle mulatóhely a közelben, hogy a néha csak pár óráig ott időző hajósnépnek ne kelljen messze fáradni, hanem egészen kényelmesen a közelben adhasson túl fölösleges pénzén.

FUNCHAL.

A moló egyik oldalán a tenger partján messzire el lehet menni, de az nem ajánlatos séta, mert a különben elég tiszta város minden szennye ide torlódik. El lehetne ezt koplaló térnek is nevezni, mert a munkanélküliek itt sütkeznek a napon, leselkedve a tenger által kidobott kagylókra, melyeket jóízűen szürcsölik.

A moló másik oldalán a kiépített part mentén, szép sima sétaút huzódik szintén jó darabon, melynek túloldalán érdekes régi épületek falait össze-vissza repesztik a virító bokrok, virágok, folyondárok és kaktuszok, de egyszersmind díszítik is.

A város hegyoldalban épült s ökölnyi kavicsokkal van kikövezve, melyeknek kiálló része a használatban simára csiszolódott. Ha a hegyre vezető utak nem volnának lépcső-

szerűen kirakva, nem is lehetne rajtok járni. Nem is igen jár itt az idegen gyalog.

A szegény embernek főkeresménye, hogy másodmagával függő ágyon viszi az itt lakó idegeneket. Az angolok különösen kedvelik ezt s azon hordatják magukat.

De rendes közlekedési eszköz a szánka, melyet ökrök húznak. Mi is ily szánra ültünk. Az elindulás kissé vontatva megy, mert talán az ökrök is tudják azt a közmondást, hogy «jobb állni, mint járni», vagy legalább is érzik. Hanem mikor a vezető szegesvégű bottal szurkálja őket, megindulnak

ÖKRÖS SZÁN.

s futnak velünk a célpontig, a Monte nevű hegyre felkapaszkodó fogaskerekű állomásig.

Azt, hogy mily hosszúnak szabad lenni a béres botjának végébe dugott szegnek, mellyel az ökröt szurkálja, rendelet írja elő.

Elég nagy borraivaló árán — mellyel különben soha sincsenek megelégedve — szabadultunk meg a nagy zajtól, mert egész úton ember, állat folyton ordított. A béres biztatta az ökrét, az pedig felelt neki.

Örültünk, hogy ismét megszokott közlekedési eszközre kerültünk. A fogaskerekű vasút jó magasságig viszi fel, akár a svábhgyi fogaskerekű s az is csinos quinták (kertes házak) mellett halad, melyekből bámultak és köszöntöttek ben-

nünket. Tiszta és jól öltözött gyermekek virágot szórtak kocsinkba. Ez ugyan ideális koldulás volt, de mégis kedves volt nekünk a bájos gyermekek kezéből az illatos virág. Szórtuk is érte a reisokat, mint Velencében a búzát a galamboknak. Különben ennek a pénznek nem nagy értéke van, öt reis felel meg két fillérnek.

Mentül feljebb jutunk, annál szebb a kilátás, annál többet látunk a városból és az öbölből. Néhány újabb épületet kivéve, a házak többnyire régi olasz módon épültek, ilyeneket mindenütt látunk a Quarneróban.

SANTA ANNA KERT.

Amint a város házai felfelé ritkulnak, kezdődnek a villák, melyeket a környező tropikus növényzetű kertek, szőlők, banán-telepek kötnek össze. Feljebb gyérülnek a villák is, kevesebb a virág, de sűrűbbek a bokrok és fák. Nemsokára felérünk a Quinta Santa Annára.

A Deutsche Madeira Gesellschaft nagyterjedelmű területeket vásárolt össze, hogy szanatóriumot s hoteleket építhessen. Ez az üzlet nem nagyon virágzik ugyan, de hát a németek ezzel ott is tért foglaltak s terjesztik iparukat és kereskedelmöket. A német pénzt most már ott éppen úgy ismerik, mint az angolt s az idegennel, aki nem angol, most már márkáról beszélnek.

A tulajdonképeni szanatórium építését is megkezdték a fogaskerekű vasúttól balra fekvő hegyoldalba, mintegy fél-óránnyira a Monte nevű szállodától, de még nem fejezték be. Azért, hogy e szanatóriumban húsz vagy harminc ingyenes helyet biztosítottak a portugál kormánynak szegény betegek részére, az építkezési anyagok és felszerelések vámmentes behozatalát engedték meg nekik s ki tudja, hogy nem emiatt késik-e a szanatórium befejezése.

AMALIE-HOTEL.

A fogaskerekű végpontján, a Montén, van a német szállodán kívül angol szálloda is. Az alább fekvő Quinta Santa Anna telepén van a nagyszabású Amalia hotel, mely remekül van felszerelve úgy orvosi kellékekkel, mint szép és kényelmes bútorokkal. A kilátás innen elragadó s az intézet parkja az ezeregy éjszakába való.

Itt, ahol a mi szerény vadvirágaink ősei tanyáznak nagy erőben és színpompában, elképzelhető, hogy a kertészeti iparművészet mit tud teremteni. De ezt csakis képzelni lehet, elmondani nem. Fáradtságtól és a bódító italtól kábultan dőltem egy kerti székre, elismerve, hogy Flóra Ő Felsege mégis csak a legszebb népek királynője, ha elfogadjuk azt, hogy a növények is élő lények.

Vezetőink jeladására kénytelenek voltunk elhagyni ezt a földi paradicsomot. Pedig bár elég sárkánypálmafát láttunk, de gyümölcsét nem ízleltük meg, mégis el kellett hagynunk ezt a paradicsomot. Itt szánkára ültünk, mely alacsony háromülésees karosszék, szántalpakra erősítve. Így elhelyezve az egész társaságot egy lökéssel megindult a hajsza lefelé a kiálló kavicsal kirakott hullámos, házak közé szorított keskeny igen meredek úton.

Hogy irányt vesztve fel ne forduljon a szán, a vezetők két oldalról a szánhoz erősített kötelekkel tartják és mérséklik

SZÁNKÁZÁS LE A HEGYEN.

gyors siklását, ahol pedig meredek volt az út, ott a vezetők is felálltak a talpfára hátunk mögött, folytonosan jobbra, balra ráncigálva a köteleket, ezzel kormányozva ezt a rettenetes alkotmányt.

És ha még némaságban haladtunk volna, a «Memento mori»-n elmélkedve belenyugodtunk volna sorsunkba, hanem ez a folytonos ordítás, amit a vezetők véghez vittek, még jobban izgatott bennünket. Azt lehetett kivenni beszédökből, hogy folytonosan dirigálják és gáncsolják egymás működését, ahelyett, hogy mindenki a maga dolgára ügyelt volna; így aztán fel is fordult szemünk láttára egy szán s rémülten kellett látni, hogyan vonszolják sebesen félre az útból az embereket és szánt, hogy az egész karaván keresztül ne

bukjék rajtok s nem mehettünk segítségükre. (Csak később tudtuk meg, hogy az ijedtségen s pár kék folton kívül mi bajok sem lett.)

Ezen kellemetlen intermezzo után is repültek a szánok, mint az ördög szekere a letarolt mezőn. Tüskéjüket a tudósok égnek meredő hajszálai képezték. Már tudniillik azoknál, akiknek még voltak hajszálai.

Hogy miért vették be a programmba ezt az idegcsiklandoztató kényeztetést, mikor a fogaskerekűn, mellyel feljöttünk, le is mehettünk volna; bizonyosan csak azért, hogy ezt a maga nemében páratlan közlekedést megismertessék velünk.

Meg vagyok győződve, hogy nagy társaságunkból igen kevesen vállalkoznának másodszor is ilyen tempóban ez úton leszánkázni. Utunkban ez volt az egyik istenkísértés. No de így jobban marad emlékezetünkben a nyári szánkázás.

Hajónkra visszaérve, egész este nem volt másról szó, mint Madeira természeti szépségeiről és csodáiról s a németek, kik a természet szépségeiért nagyon tudnak lelkesedni, ez esetben még büszkeséggel is teltek el afelett, hogy ez részben már az övék is. Nekünk magyaroknak meg fáj a szívünk, hogy a mi világunk Fiuménál végződik s annak is csak a fele a mienk!

Másnap nagyon megoszlott a társaság, egyik része pihent és számtalan levelezőlapot írt, a másik a ritka szép alakulatú vulkánikus hegyeket mászta, sokan csak emléktárgyakat vásároltak, mások kilovagoltak a tengerpart mentén levő jó utakon a szomszéd szép öblökbe. Visszatérve ezek mesélték, hogy az egyik faluban furcsa nagypénteki ájtatosságot láttak. Láttak ugyanis egy felakasztott nagy bábót, mely Judást ábrázolta s a falu apraja-nagyja ezt dobálta kövekkel.

Ugy Madeirán, mint később mindazon helyeken, ahol kikötöttünk, a hajó sétafedélzete csakhamar bazárrá változott. A főcikk, ami itt eladásra került, a csipke volt, mely itt a Teneriffán sajátos, igen szép minőségben készül s dacára drágaságának, nagy mennyiségben kelt el. De volt Madeirán a moló közelében még egy itteni specialitás is, mit a németek roppant mennyiségben összevásároltak, ami később a kiszálásunkat egy pár órával késleltette; ezek fűzfavesszőkből font

nyugvószékek és ágyak voltak Madeira nevével diszítve. Több száz ily butordarab került a hajónkra. Az igaz, hogy nevetésgeesen olcsók voltak, de a kiszállásnál úgy össze-vissza törték azokat, hogy tulajdonosaiknak nem sok örömük telhetett bennük.

Mi ezt a másik napot a város megtekintésére fordítottuk, de talán jobban tettük volna, ha mi is valahová kirándulunk.

Madeiráról még csak egyet mondok el. Megérkezésünk után első dolgunk volt hírlapok keresésére indulni, hogy közelebbit tudjunk meg a mi kormányunk válságáról, melynek első hírét Dowerben olvastuk, de itt azt a választ kaptuk, hogy ide csak hetenként egyszer jár a posta. Boldog funcháliak, kiknek nem kell mindennap újságot olvasni. Így több idejük marad hasznos könyvek olvasására. A világtól való ily elzárás folytán érthető az is, hogy Madeirán soha senki sem siet.

Az estebédet már kint a Oceánon költöttük el a Kanári szigetek felé tartva. Első célunk Orotava volt Teneriffa szigetén s az ott diszlő Humboldt-Kurhaus.

De már a szárazföldi kirándulásaink programjában meg volt jegyezve, hogy Orotáván csak az esetben szállunk ki, ha azt a tenger megengedi, mert a szigetnek ezen északi részén a tenger többnyire oly haragos, hogy a kikötés csak ritkán lehetséges. Amellett a ritka szép és csendes időjárás mellett, mely nekünk folyton kedvezett, kikötöttünk ugyan, de hogy! Ez volt utunkban a második istenkísértés.

Csendes és kellemes északa után útitársaink nagy része már kora reggel künn volt a fedélzeten, hogy lássák az örökös hóval fedett teneriffai Pikket, mely ritkán veti le felhőfátyolát s most is csak néha-néha tündöklött a csúcsa tisztán a verőfényes tavaszi napban. Reggeli tájban horgonyt vetettünk, mert a kapitány úgy látta, hogy ily habok mellett ki lehet szállni.

A ki- és beszállás itt nagy és nehéz feladat volt, mert a rohanó habok a hajóba ütközve, mindent erős mozgásba hoztak. A láncon függő, himbáló, recsegő hágcsón inogva tipegtünk lefelé, hogy beszálljunk a kis csónakokba, melyek nagy számmal várakoztak az utasokra, hogy Orotávába szállítsák őket. Ez a beszállás semmiképpen sem történhetnék meg a magunk erejéből, hanem tolnak, húznak, emelnek

bennünket a táncoló csolnakba, hol azután egyensúlyt veszve, bukdácsolások közben elfoglaljuk helyünket.

Sok útitársunk hol előre, hol hátra bukva, a csolnakban sérüléseket is vitt emlékül Orotávából.

Testünket, lelkünket Istennek ajánlva, megindultunk a lélekvesztőkön a partok felé. Érdekes, de nekünk szárazföldieknek kissé hátborzongató is volt kis vízi járművünket lapda módjára ugrálni látni fel-le egyik tornyos habról a másikra. De mindent meg lehet szokni, így ezt is s mikor már a parthoz közeledtünk, fel sem vettük az egészet. Inkább a város látképe bilincselte le figyelmünket, mely, amint a molóra lépünk, mindjárt befogad magába.

Itt már spanyol földön voltunk. Orotáva nevű város kettő van: az egyik lent a parton, ez az igazi és kereskedelmi, a másik fent a hegyen, ez az úri villa-város. Mint-hogy kikötője tulajdonképpen nincs is s a tenger itt mindig háborog, nagy kereskedelmi forgalomról szó sem lehet.

Ide, a sziget északi oldalára csak azért jöttünk, hogy a város felett jó magas dombon fekvő Humboldt-Kurhaust megtekintsük. Humboldt névével azért diszítették fel ezt a fejedelmi palotának látszó szállodát, mert a világhírű természettudós itt, Orotáván sokat tartózkodott, hogy a szigetet tanulmányozza. A különálló villaszerű ház, melyben lakott, a tengerről látható volt, de a kegyeletnek a ház közelebbi megtekintése által senki sem tett eleget, mert nem futotta ki az időből.

A Humboldt-Kurhausba igen meredek s igen poros úton kellett felkapaszkodni, de fáradságunkat jutalmazta a felséges kilátás.

Az, amit a németek Kurhausnak elneveztek, tulajdonképpen csak nagy szállodának épült s olyforma, mint azok a nagy hotelek a francia és olasz Rivierán. Eredetileg angol társaságé volt, attól vették meg vagy talán csak bérelik a németek s az épület kurhausi volta még csak egy évi kísérlet volt. Ha az tüdőbeteg sanatoriumnak akarnák átalakítani, úgy még sokat fog kelleni rajta változtatni. Kertje és környéke elragadó, de a hozzájutás Orotáváról nehéz, különösen a tenger említett nyugtalan voltánál fogva, miért is azon vannak, hogy azt a sziget déli oldaláról, Santa-Cruzból könnyen megközeíthetővé tegyék.

A Kurhausban zenével s nagy uzsonnával fogadtak bennünket, melynek elköltése után visszatértünk a hajóra. Ily kiszállás után, aminőben itt volt részünk, az az aggodalom, hogy milyen lesz a hajóra való visszatérés, kivált ha időközben a tenger jobban kezdene háborogni, bizonyos mértékig elrontja az embernek a legszebb kirándulás élvezetét is. Szerencsére minden nagyobb baj nélkül visszatérhettünk az Oceánára. Amint besötétedett, a Kurhaust kivilágították s rakétákkal üdvözöltek bennünket, mire hajónk tűzijátékkal felelt. Lefekvés táján felszedtük a horgonyokat s hajónk elindult, hogy meg-

HUMBOLDT-KURHAUS.

kerülje e nagy szigetet s Teneriffának déli oldalán fekvő fővárosát, *Santa-Cruzt* (szent kereszt) látogassuk meg.

Reggelre odaértünk. Mily nagy a különbség a *santa-cruzi* hajókkal telt kikötő s az *Orotáva* előtti üres sík tenger között.

Santa-Cruz kikötőjében megfordul mindazon hajó, mely Európából Délamerikába halad. Képzeltetni tehát, hogy mily nagy itt a hajóforgalom. A városról magáról kevés a mondanivaló, de vidéke s a közvetlenül a város mellett fekvő hegyek igen festőiek.

A környéken épült nagyszabású fényes hotelek már szintén német kézben vannak.

Egyrészt, hogy azt lássuk, hogy a *Humboldt-Kurhaus* mily módon közelíthető meg innen, másrészt, hogy *Laguna*

községet is meglátogassuk, déli ebédre Lagunába vittek ki bennünket villamoson. E városba a villamos vasútnak $\frac{3}{4}$ óra kell. A táj, melyen keresztül visz, rendkívül érdekes. Feltűnő volt nekünk, hogy itt a villamos nem fél a hegytől s az erősen kapaszkodó országúttal párhuzamosan halad s nagyon gyorsan. Egy negyedóra alatt a tengerpartról már a Svábhegy magasságában voltunk és pedig, amit még sohasem láttam: cactus-erdők között, ha ugyan a földtől legfeljebb egy méternyire emelkedő cactus-bozótokat úgy lehetne nevezni. A talaj, amelyen itt oly sűrűn nőnek, vulcanicus hamu s egészen olyan, mintha csak a Vezuv tövében volnánk.

Kérdéseinkre, hogy mire való ez a sok cactus? a válasz az volt, hogy ez a régi karmingyártásnak maradványa, melyet az új ipar tönkretett. Ezeken a cactusokon tenyésztették régebben igen nagyban azon kis bogarat (neve *Coccus Cacti*), melyből a szép piros festék (kármin) készült. A chemia a teneriffaiak ezt a kereseti ágát tönkre tette.

Laguna megtekintésére igen kevés időt szánhattunk, de van egy nevezetessége, amit minden idegen felkeres s ez a közel ezer éves vagy talán még öregebb Sárkányfa (a botanikusok *Dracæna Draco*-nak hívják). Azt már tudják a lagunai gyerekek, hogy azt minden idegen látni óhajtja s utána menve, folyton ajánlkoznak, hogy elvezetik a *Dragu*-hoz, mely egy szegényes ház kertjében áll.

Megbámultuk ezt a fa Matuzsálemet, de még azt is, hogy belépti díj nélkül nézhettük meg. Pedig ez a szerény háztulajdonos sok pénzt vehetne be a fa megtekintéseért.

A villamos, mely idáig hozott bennünket, hol a nagy melegben a santa-cruziak nyaralni szoktak, még tovább vezet Orotáva felé, majd még egyszer oly messzire, mint Lagunához Santa-Cruz, még pedig amint írják s amint útitársaink közül azok mondják, kik a tengeri út helyett kocsin tették meg az utat a Humboldt-Kurhaustól idáig, paradicsom szépségű vidéken keresztül. Különösen az a része az útnak igen szép, amelyen át a villamos még nem kész s amit 1—2 óra alatt kocsin kell megtenni. Ez lesz idővel a Humboldt-Kurhausnak rendes, biztos és kényelmes összeköttetése a tengerrel, amelyről az utasok minden időben fognak célpontjukra jutni.

Végtelenül sok érdekest lehetne még Teneriffáról írni, kivált ha azon kis füzetből puskáznék, amit nekünk a hajón

osztottak, de amint kedves olvasóm látja, én csak azt írom le, amit láttam, hallottam és tapasztaltam. De azt mégsem állhatom meg, hogy le ne írjam azt, amit e kis füzet Humboldt leírásából idéz, aki azt mondja: hogy látta a forró égöv tájait, az Orinoko partjait, járt a perui Cordillerákon, Mexico szép völgyeiben, de meg kell vallania, hogy sehol oly sokféle, oly vonzó, a zöldnek és szikláknak elosztódása által alkotott oly harmonikus szép képet nem látott, mint Teneriffán. Én hiszem, te pedig, kedves olvasóm, győződj meg róla.

SÁRKÁNYFA.

Naplementekor már Afrika felé eveztünk.

Husvét első napja lévén, midőn az estebédhez ültünk, figyelmes hajóstársaságunk husvétai ajándékokat rakatott terítkeink mellé. Minthogy ezek mind nagy papirdobozokba voltak csomagolva, nagy volt a kíváncsiság és kibontogatás, de nagy volt a meglepetés is, mert a dobozokban többnyire igen csinos porcellánból készült különféle alakú és színű tojások voltak, telve finom cukrokkal, miknek a hölgyek mint teneriffai édes emlékeknek nagyon megörültek.

Husvét másodnapját a tengeren töltöttük megint szél-

csendes szép időben s csak harmadnapra bontakozott ki előttünk Afrika dombos szárazföldje. Délben a második reggeli után kikötöttünk Tangernél (arabul Tandsa).

A kiszállás majdnem olyan nehéz volt, mint Orotávánál, de azért vigan siettünk le csolnakot foglalni, hogy mentől tovább időzhessünk a városban, mert csak pár órára terjedt a kiszállás. A csolnakos arabok, kik minket a hajóról a városba

CAP SPARTEL TANGERBEN.

szállítottak, nagyon tarkán voltak öltözve, de szörnyen rongyosak és nagyon piszkosak. Előttünk azonban azért érdekeseeknek tűntek fel, amit ők bizonyosan észrevettek s felhasználták ezt a hangulatot és sorra kéregettek mindnyájunktól. A tengerparton fekvő város fedél nélküli hófehér házait és tornyait nagy érdeklődéssel néztem, mert a Kelet előttem még egészen ismeretlen volt.

Itt semmi sem olyan még megközelítőleg sem, mint Európában, pedig csak egy ágyúlövésnyi tér választja itt el a tenger képeiben a két világrészt egymástól.

A móló, melynél partra szálltunk, faalkotmány, melynek

felvezető lépcsőjéhez két-három csolnakon át menve, jutotunk csak fel az arabok éktelen lármája és veszekedése között, kik komikus gesztusokkal kísérték ordítózásukat. Ez már, úgy látszik, vérében van az arabnak. Egy vendégért is órákig el-tusakodnak, hát még ennyi utas láttára érdemes egymás hajába kapni, pedig baksis (borravaló) jutott mindenkinek. Különben a csolnakosok és vezetők ki voltak rendelve a kirándulás rendezői által, de úgy látszik, ezekkel a népekkel nem lehet rendet tartani.

A TANGERI BANK.

Végig nézve a vezetők karán, olyanoknak tünnek fel, akikkel nem szívesen találkoznánk este szűk utcáinkban. Mi többedmagunkkal kinéztünk közülök egy gigerlit, mert olyan is akadt köztük, de csak egy, akin mi kapva-kaptunk, pedig talán jobban jártunk volna egy igazhitűvel, mert később derült ki, hogy nagy szélhámos volt. Fejenként két frankért vállalkozott, hogy megmutatja nekünk a nemzeti bankot, a fogházat, egy háremet, a német követség kertjét és az egész várost. De igen kurtán végzett mindennel.

A hirhedt fogház egy nagy sötét fülke, melynek ajtajába vágott kerek lyukon be lehet látni a zsufolt, képzelhe-

tetlenül piszkos kelyiségbe, melyből dögletes levegő áramlik kifelé. E lyukon keresztül apró kézimunkákat ajánlanak megvételre e szerencsétlen elitéltek.

A nemzeti bank egy érdekes külsejű épület csarnokában álló üres fahombár, melyre bottal ráütve, azt mondta: itt a marokkói bank.

A hárem meglátogatásáért külön kellett minden nőnek két frankot fizetni, dacára, hogy már kétszer meg volt fizetve e kirándulás. Itt egy csúf vén asszonyt, ki kapus és felügyelő lehetett s két szebb és egy igen szép fiatal nő volt, ki a

A TANGERI VÁSÁRTÉR.

tulajdonképpeni feleség lehetett, fényes öltözetéről s arról ítélve, hogy a földön levő igen vastag szőnyegen ő foglalta el a főhelyet, számtalan kis vánkostól környékezve. Dacára, hogy kedves foglalkozásban volt, gyermekét táplálta, nagyon szomorúnak látszott.

Ezután séta, vagy jobban mondva botorkálás következett a dombos, piszkos, görbe, szűk utcákon, melyekben alig lehet kitérni a szamarakon ülő s mindkét oldalt kiálló nagy csomagokkal, szénával, rőzsével megterhelt lovasokkal, akiknek igazán földig ért a lábuk.

Folytonos kolompolással jelzi a vízáruló, hogy merre jár s kínálja állati bőrből készült, hátán hordott tömlőből a vizet. Ugyancsak szomszajnak kellene azon európainak lenni,

ki ráadná a fejét, hogy e vízből igyék. Bevezetett bennünket arabs kávéházba is, igénytelen háznak első emeletére, hol a lépcső egyenesen az utcára szolgált. Itt nagyon alacsony, piszkos szobában, a zenészek a földön ülve, fújtak minden melódia nélküli nótákat. Itt sem volt kedvünk kávézni. A számos bazárban sok érdekes keleti tárgyat lehetett látni és venni, különben kíséretünk valóságos mozgó ószeres kereskedés lett s portékáik árulói szemtelen tolakodással kínálták azt szakadatlanul. Különösen kitűntek ebben a suhancok és gyermekek, kik, ha nem vásároltunk tőlük, vagy nem adtunk baksist, ránk öltögették nyelvöket s csúfoltak és szidtak bennünket mint fukar «dzserment».

Jártunk oly helyütt is, hol az utcára nyíló szobákból nagy zsvaj ütötte meg fülcinket. Benézve e szurdékokba, sok

GIBRALTÁR.

kis arabs fiút láttunk földön körbe ülve s folyton hajlongv köránt tanulni. E látvány eszünkbe juttatta hazánk felső részének zsidó zugiskoláit, hol a Galiciából került hitoktató éppen úgy tanítja kis honpolgárainkat a talmudra.

Egy szép keleti kapun kimenve a megerősített városból, a vásártéren (Szoko) voltunk. A vásár végtelenül érdekes. Itt látni a marokkói szegénységet teljes meztelenségében.

Az itt uralkodó rendetlenségre más kifejezést nem tudok, minthogy festői. Ott egy csoport ember, asszony, gyerek körüláll egy embert, aki nekik mesél s ezt nagy áhítattal hallgatják.

Tovább a naptárbeli 100 éves jóvendőmondó alakja elevenedik meg egy öreg vak koldusforma ember személyében, ki látnok és jóvendőmondó. Kelet felé fordulva, különös gesztusokkal patetikusan jóvendöl a hívők sokaságának.

Erre a vásártérre néz a német követ lakása, melynek szép kertje Madeirára emlékeztetett bennünket.

Innen bejártuk még a városnak európai kinézésű részét, azután siettünk a hajóra, hogy az éjszakát már Európában — Gibraltárban — töltsük. Eljutottunk Afrika kezdetétől Európa végpontjára.

Kevés volt az idő, amit Tangerben tölthettünk s kétségkívül többet láthattunk és tapasztalhattunk volna, ha egyedül s nem olyan tízes karavánokban járunk, de hát sietni kellett, hogy mielőbb Lissabonban legyünk s így is szereztünk fogalmat az úgynevezett Keletről, illetőleg Afrika nyugati részének ezen híres városáról s legnagyobb kereskedelmi piacáról.

Reggel Gibraltárban ébredtünk fel, hol szintén sietnünk kellett.

Mily különbség Tanger, a legsötétebb Afrika és Gibraltár, a legvilágosabb Anglia között! Gibraltár az erődök, ágyúk és katonák városa.

Itt a rendezőség a kikötőben száz bérkocsit rendelt számunkra s azokon jártuk be az érdekes várost, mely szembe néz Algezirásszal, melytől a patkóalakú öböl választja el.

A hegyoldalban épült város fő nevezetessége azon galériák, melyeknek csak egy részét engedik az idegeneknek megtekinteni, de jegyzeteket készíteni, rajzolni vagy fényképezni itt szigorúan tilos. E galériák a hegybe vágott alagutak, melyek ablakaiból óriási ágyúk kandikálnak a spanyol partok felé. Ezeken a galériákon végig katonák kísérik az utasokat, miután minden látogatónak elébb a nevét egy könyvbe be kell írnia. A gibraltári szikla azon egyetlen pontja Európának, ahol a majmok szabadban élnek s barlangokban tanyáznak. Eledelök a sziklákon tenyésző cactus-gyümölcsök. Minthogy a majmok a sziklák déli oldalán tanyáznak s mi csak az éjszakin voltunk, hát nem láttuk őket.

Másik szép látnivalója Gibraltárnak sétatere az *Alameda*, tele tropicus növényzettel.

Bizony itt is jó lett volna még tovább mulatni, de hát ily rövid időre szabott kirándulásokon nem lehet mindent megnézni. Búcsút véve az érdekes várostól, siettünk végcélunk felé.

Gibraltárból 18-án délben elindulva, 19-én reggel 9 óra tájban érkeztünk Lissabonba. Az időjárás, mely idáig becézett, közvetlenül a város előtt haragosra fordult s oly zápor szakadt reánk, hogy a város szépségét a víztől alig élvezhet-

tük, de példátlan szerencsénk nem hagyott cserben s mire a mólónál kikötöttünk, már ismét nap sütött.

Mi jobban jártunk, mint az angol orvosok, kik szintén külön hajón jöttek a congressusra, mert ők nem kaptak helyet a mólóknál s hajójuk a folyamon vetett horgonyt, miért is többen, hogy éjjel ne kelljen csolnakon menni hajójukra, bementek lakni a városba.

LISSABON.

Nekünk a lakáskereséssel nem volt bajunk, ami pedig congressus idején nem kis dolog, kivált ha az ember utolsó percben érkezik meg, mert nekünk meg volt a lakásunk hajónkon.

Megérkezésünk után az urak egyszerre mind idegesek lettek s rohantak be a városba a még aznap délután megnyitandó congressus részletes programját megtudni s a poste-restante levelekért, hogy mi hír otthon. De visszajövet sem voltak sokkal nyugodtabbak s nekünk nőknek kiadták a parancsot, hogy siessünk öltözni, mert két órákor a congressust a király nyitja meg egész családjával a földrajzi társaság nagytermében.

Előkerültek tehát a bőröndök fenekéről a trakkok, a katonatorvos díszes egyenruhák, a sok rendjel, melyekben a németek bővelkednek s a selyem uszályok. Hazulról csak jó híreket kaptunk s ezért örömmel élveztük tovább úti élményeinket.

Mielőtt azok felsorolását megkezdeném, nagyobb tengeri utakra ritkán vállalkozó honfitársaim okulására elmondok itt egy dolgot, melyről nekünk az elutazás előtt tudomásunk

LISSABON. DON PEDRÓ TÉR.

nem lévén, jótéteményét nem élvezhattuk. Most láttuk először, hogy útitársaink minden állomáson, ahol kikötöttünk, a *Hamburg-American-Linie* hajóügynökéhez címezgették leveleiket, oda jegyezve: érkezik az Oceánával s amint a kikötőbe érkezünk, az első zsák, amit a hajóra hoztak, az utasok leveleivel volt tele.

A németek ily módon folyton összeköttetésben voltak hozzátartozóikkal.

Ittlétünk első napján a kíváncsiság bennünket, nőket is tudósokká tett s jobban siettünk a megnyitó ülésbe, mint az urak, egyrészt, hogy jó helyet kapván, közelebbről láthassuk

a királyi családot s annak kíséretét, másrészt, hogy mielőbb találkozhassunk honfitársainkkal s beszélhessünk velök úti élményeikről.

A nagy terem zsúfolásig megtelt s addig sem untuk magunkat, míg az ülés megkezdődött, mert a nagy terem falain és karzatain sok látnivaló van, temérdek néprajzi tárgy, miket Portugália híres nagy utazói a világ minden részéből összehordtak.

LISSABON. AVENIDA DA LIBERDADE.

Pontban két órakor a portugál himnuszak accordjai és a teremben támadt nagy mozgás tudunkra adta, hogy jön a királyi család. Sajátságos az, amit külföldön már több congressuson tapasztaltam s ami nálunk nem szokás, hogy még az ilyen komoly alkalmakkor sem hiányzik a zene.

Az emelvény, amelyen a királyi család, a kísérete s a hivatalos személyek és külföldi képviselők foglaltak helyet, úgy volt elhelyezve, hogy a királynak végig kellett szorongani az egész terem hosszában, míg helyére juthatott, miközben kijutott neki a sok nyelvű éljenből és igen sokan közelről láthatták az ő magyaros pohos alakját, a királynénak

a tömegből kimagasló gyönyörű termetét s a király anyjának feltűnően veres haját. Mi, magyarok a királynéval annyiban magyar sógorságban vagyunk, hogy fivére a mi megboldogult József királyi hercegünknek veje s ezen a réven a királyné járt is nálunk Magyarországon.

A király igen hosszú francia megnyitó beszédet emelkedett hangon olvasott fel s a tárgyalásokat rövidebbel fejezte be.

Amint későbbben hallottuk, de láttuk is, a királyné érdeklődése az orvosi dolgok iránt nemcsak ilyen formaságokban nyilvánul, de tettekben s nagy áldozatkészségben is. Sok árvaház neki köszöni létét s legújabbán a város központjában a folyam partján oly fényes emeletes palotát építtetett a tuberculoticusok rendelő intézete számára, aminő, mint az urak mondták, sehol sincs a világon.

A példabeszéd azt tartja, hogy minden jónak megvan a rossz oldala. Így vagyunk a congressusokkal is. Egy kicsit sok az ilyen alkalomkor a különféle fogadtatás, melytől sem pihenni, sem az idegen országot élvezni nem lehet. Sokan szeretik ezt is, de az én uram szerencsémre nem kap rajtok. Így az első este a congressus elnökének estélyéről is távol maradtunk.

A megnyitó ülés befejeztével szétnéztünk a városban.

Lissabon (portugálul Liszboa) hasonlít egy kissé a mi fővárosunkhoz, csakhogy folyama, a Tajo (Tézso) legalább háromszor oly széles, mint a mi Dunánk s egyik partja sem lapályos.

Maga a város csak a folyam jobb partján fekszik, a túloldali dombokon már más községek vannak.

Képzeljünk a Gellért-hegytől egészen Óbuda végéig húzódó oly magas hegyet, mint a budai vár s azt mindenütt utcákkal és házakkal beépítve s a várost a Sas- és Svábhegyre s a Rózsadombra is kiterjedve s lesz fogalmunk Lissabonról.

De Lissabonban is van a hegynek olyforma ellapulása, mint Budapesten a Margit-körút táján s itt van a város egyik legnagyobb és legszebb tere: *Praça de Commercio* (kereskedelmi tér) s ide torkolnak a város legszebb utcái. Ezekon jut az ember a város legelőkelőbb részébe, a *IV-ik Don Pedro*-térre s innen a lissaboni Andrassy-útra, az *Avenida da Liberdade*-ra, vagyis a szabadság sugárútjára, melynek kezdetén a spanyoloktól való elszakadás emlékeliszkje áll. Ezen

LISSABON. PÁLMÁK A BOTANIKUS KERTBEN.

út épületei sem olyan szépek, mint az Andrásy-útiak, de a sétáit beárnyékoló szép pálmák értésünkre adják, hogy délen vagyunk. A pálmák, úgy látszik, nagyon szeretik Lissabon klímáját, mert találni itt a fűvészkertben oly kettős sort belőlük, melynél szebbet és nagyobbát a Nilus partján sem képzelhetni.

Úgy ezek, de egyéb tropicus csodás növényei is e fűvészkertetet világhírűvé s kellemes kirándulóhellyé teszik.

A város fekvésénél fogva a közlekedés itt nem könnyű, de a villamosok sok helyütt másznak fel a hegyre, azonkívül

COOK KASTÉLYA.

hat sikló is hirtelen felrepíti az embert a város felső részeibe.

A partmenti lapály nem széles s minthogy gyárakkal s kikötőkkel van tele mindvégig, kevésbé szép, mint a mi Budapestünk.

Egyben azonban nagyon különbözik a két főváros. Mi hét napot töltöttünk benne s egyetlen kávéházat sem láttunk. Honfitársaink pedig, kik a városban laktak, kettőt találtak. Azt hiszem, hogy ez nem előnyünk.

Egyet nélkülöztem e kedves városban : nagyobb múzeumot

szép képtárral és szoborgyűjteménnyel, hol az időt el lehetett volna tölteni, míg az urak délelőttönként üléseztek.

A másnap délutáni kirándulástól, a Monseratte-ról nem maradtunk el, mert az úti emlékeink gyöngye. Ez az angol Vicomte Cook nyaralója, ki az egész congressust meghívta Garden Partyra.

Madeirán azt hittük, hogy ez a legszebb, amit a természetben láthattunk, de a monseratti kert és kastély felülmúlta azt is.

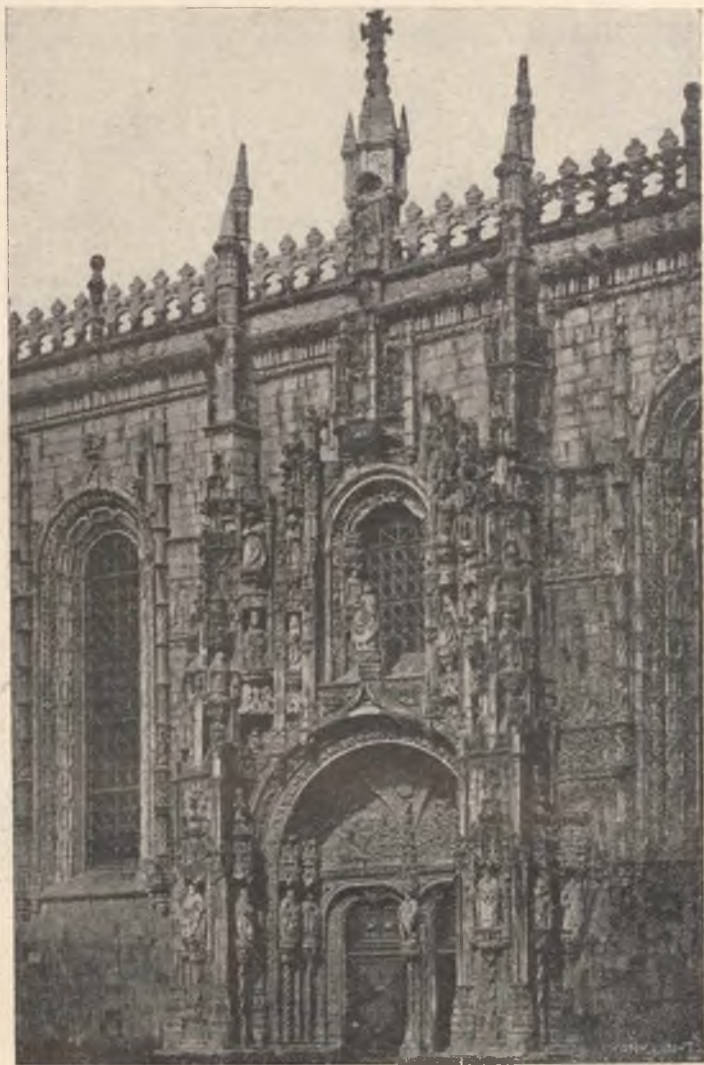
ST. JEROMOS TEMPLOMA

A hajdani mórok várkastélya alatt ide haladva, azt hittük, hogy valami mór fejedelem keleti pazar fénnnyel épült és berendezett palotájában járunk.

Lissabonból vasúton jöttünk mintegy órányira Cintra városába s innen ki villamoson, ki kocsin a Monserrate-hegy tövébe, ahonnan gyalog, szép erdei úton fel a kastélyhoz. A kastély domb tetején épült mór stílusban, de termei angol főúrhoz illő finom ízléssel bútorozva s mesés műkincsekkel telve.

A házigazda és neje a kastély lépcsőin fogadtak bennünket s mindenkihez volt néhány kedves szavuk.

E békelak két oldalán terítve volt uzsonnára pazarul, de többet ért mindennél a köröskörül elterülő lejtős kert szépsége,

A ST. JEROMOS TEMPLOM KAPUJA.

melyben embervastagságú pálmák, ugyanily nagyságú páfrányfákkal, házmagasságú, éppen virító kaméliák, a legszebb fenyőkkel váltakozva, árnyékolták be az üde, szép gyepet. E remek kert csendjét csak a locsogó csermely vize zavarja, kiegészítvén azt, amit a képzelet még kívánhatott, hogy e hely harmoniája teljes legyen. Ha egyebet sem láttunk volna ezen utunkon, már ezért is érdemes volt idejönni.

21-ikén délután kirándultunk Lissabon egyik legnagyobb nevezetességének megtekintésére Belembe, mely Lissabonnak folytatása. Itt látható Szent Jeromos klostromának remek temploma, mely a spanyol építési stíl egyik classicus példánya s még tovább a folyam mentén, a Tajo partján álló Belem-toronyhoz, mely egy kis erőddel uralja a folyamot.

Ez nap este a kormányképviselők a királynál ebédeltek az Ajuda-palotában; száznál többen voltak hivatalosak.

ST. JEROMOS KLASTROM GALLERIÁJA.

22-ikén bikaviadalt rendeztek tiszteletünkre Villa-Francában, hol a királyi család is megjelent. Minthogy azonban e kirándulás sok utazással, vízen és szárazon volt egybekötve s Portugáliában, akár csak Pouly fiú-nak a mi circusunkban, a bikát leszúrni nem szabad, mi pedig már a véres bika-viadalt Madridból ismertük, nem mentünk el oda.

23-ikán délután a lissaboni hölgyek fogadtak bennünket az állatkertben, hol szép concert volt.

Este a földrajzi társaság vendégei voltak a congressus tagjai. Ide sem mentünk el.

24-ikén a congressus összes tagjait a hölgyekkel együtt meghívta a király Garden Partyra Necessidades nevű kastélyának parkjába. Sajnálatomra ide nem mehettünk, mert a sok

fáradtság kimerített, de hajónk összes utasai el voltak ragadtatva azon szívélyes és leereszkedő modortól, mellyel a királyi család vendégeit egész fesztelenül fogadta. Óraszámra járt a királyi család lépésről-lépésre a nagy tömeg között, folyton kezet nyujtva vendégeinek s mondja az uram, hogy akadt az urak közül olyan is, ki mindig előre futva, háromszor is kezet csókolt a szép királynénak.

Férjem szintén megbotránkozott azon, hogy sokan megfedkezve az illemről, 1—2 lépésről szembe tartva fotografáló-

A KLASTROM KERTJE.

készüléküket, folytonosan lekapták a királynét és családját, amire a királyné mindig mosolygott.

A portugál nők között akadtak olyanok is, kik akkor, midőn a királyné kezet nyujtott nekik, lelkesedésökben térdre rogytak s úgy csókolták azt.

Ily fesztelen fogadtatásban az uralkodó által a congressus csak még Rómában, néhai Umberto királynál részesült.

Erre a napra még egy fogadás esett volna este 10-kor a miniszterelnöknél, de az uram ezt is elengedte magának.

25-ikén délután és este két ünnepély is volt, az egyik a városházán, a másik hajónkon. Ide a német utasok a lisaboni német colonia tagjait s más portugál előkelőségeket hívták meg *Bierabendre*. A hajó oszlopai pálmaerdővé vál-

toztak s a színes lampionokkal és számtalan rögtönzött villam-lámpával és pálmaágakból épült lugasokkal feldíszített hajó kertté változott. Rendes zenekarunkon kívül még egy más zenekar is mulattatta vendégeinket, kik éjféltutánig táncoltak nálunk.

A 26-iki záró ülés nekünk magyaroknak oly meglepetést hozott, mely sokakat közülünk könnyekig indított. Midőn ugyanis kijelentetett, hogy a jövő congressus 1909-ben Buda-

BELEMI TORONY.

pesten fog tartatni s a sok különféle nyelvű éljen elhangzott, a zenekar ráhúzta az «Isten áldd meg a magyart», mit az egész gyülekezet állva hallgatott végig.

Hálás szívvel váltunk meg a vendégeik iránt valóban figyelmes portugáliaktól és siettünk csomagolni.

Este hat órakor a parton álló óriási tömeg éljenzése s kendőlobogtatása mellett a portugál hymnus hangjaival vetünk búcsút e kedves várostól s az estebédet már az oceánon költöttük el.

Reggel Oporto kikötője előtt megállapodtunk egy kis időre, hogy felvegyük azon útitársainkat, kik ezt a várost is látni óhajtván, egy nappal előbb vasúton jöttek ide s azután siettünk hazafelé.

A biscayai öböl, melyet most, a spanyol partok mentén haladva, közelebből értünk, mint menet, most még jobban megtáncoltatta hajónkat, de legfeljebb 20—30 utast viselt meg.

Amint kiértünk az öbölből, megszűnt minden baj. 29-ikén reggel Doverben s 30-ikán délután Hamburgban kötöttünk ki, sietve haza oly emlékekkel, melyeket sohasem fogunk elfeledni.

Chyzer Kornélné.

AZ ÉSZAKTENGERI HERINGHALÁSZAT.

A heringhalászatot a szabad tengeren ma is túlnyomó részben vitorlás hajókkal üzik, amelyek rendkívül szilárd építésűek. Vasból, acélból való testük 20—25 méter hosszú, 5—6 méter széles és körülbelül három méternyire sülyed a vízbe.

A hering iváskor milliónyi tömegben keresi föl a nyílt tenger sekélyebb helyeit, laposait, az úgynevezett padokat, hogy itt ikráját lerakja. Ezt az ivási időt használják ki a halászok. Csakhogy, míg más nyílt tengeri halászatnál zsákforma hálót használnak, amelyet a hajó húz tovább a tengerben, a heringet olyan hálóval fogják, amely egyszerűen faalakúan merül be a vízbe és amelyet ott hagynak magában. Minden háló körülbelül harminc méter hosszú és mert rendesen hetven ilyet raknak ki egymás után, jó két kilométeres falat raknak le a tengerbe. Hogy ennek a rengeteg *fleeth*-nek a kirakása és fölvonása óriási munka, az nyilvánvaló. Ezért is van a heringhalászó vitorlásan tizenöt ember is, holott egyébként ekkora hajóra elég 3—4 emberből álló legénység. Azonkívül újabban mindenféle motort, kis gőzgépet is használnak a fölvonókészülék hajtására.

A *fleeth*-et estefelé rakják le és hajnalban vonják föl újra. A nagyszámú legénységnek azonban nemcsak a nehéz háló kezelése a dolga, hanem a zsákmány első földolgozása is. A heringet ugyanis rögtön a halászat után megtisztogatják, gyöngén besózzák, nagyjában osztályozzák és hordóba elrakják. A heringhalászó vitorlás hajó egész belső ürege kereszt-falakkal olyan rekeszekre van osztva, amelyekbe a hordókat kényelmesen és biztosan lehet elraktározni. Derült időben az